

Szwankowska, Hanna / Wiśniewska, Maria

Odczyty, sesje, imprezy Towarzystwa Miłośników Historii (luty–grudzień 2000 r.)

Przegląd Historyczny 92/3, 381-384

2001

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Odczyty, sesje, imprezy Towarzystwa Miłośników Historii (luty–grudzień 2000 r.)

Formy działalności Towarzystwa w omawianym okresie nie uległy zmianie. Podobnie jak w poprzednich latach (patrz sprawozdanie z działalności od czerwca 1999 do 1 lutego 2000 PH z. 1/2000) organizowano odczyty, promocje książek, sesje naukowe, spotkania dla „olimpijczyków” i pokazy filmowe. Frekwencja na imprezach była zróżnicowana od 100–120 osób na spotkaniach przygotowujących do Olimpiad Historycznych, na Sesji Varsavianistycznej i pokazach filmowych w Muzeum Niepodległości, do kilkunastu osób na prelekcjach, których tematyka nie wywołuje większego zainteresowania. Jednak ożywione dyskusje świadczyły, że warto organizować spotkania dla mniejszego grona, biorąc jeszcze pod uwagę, że w roku 2000 nie obowiązywały opłaty za wykorzystywanie sal odczytowych Instytutu Historii na Rynku Starego Miasta (Sali Kościuszkowskiej i Lelelewolskiej). Informacje o naszych spotkaniach poza komunikatami wysyłanymi do naszych członków (ok. 450) są zamieszczone w prasie codziennej i w programie Warszawskiego Ośrodka Telewizyjnego.

Dla warszawskiego środowiska nie tylko historyków wydarzeniem było spotkanie 31 marca, poświęcone pamięci prof. Aleksandra Gieysztor, zorganizowane wspólnie z Polskim Towarzystwem Historycznym oraz Polskim Towarzystwem Heraldycznym, połączone z promocją zeszytu PH (z. 1/2000) wydanego dla uczczenia pamięci Profesora. Referaty wygłosili prof. prof.: Juliusz Bardach, Władysław Bartoszewski, Stanisław Bylina, Ryszard Kiersnowski, Maria Koczerska, Jerzy Kowalczyk, Stefan K. Kuczyński, Henryk Samsonowicz oraz dr Maria Wiśniewska.

Sesje naukowe i sympozja zorganizowane z inicjatywy Komisji Badań Dziejów Warszawy IH PAN, kierowanej przez prof. Mariana M. Drozdowskiego to:

1) „Polska myśl i polityka morska w XX wieku” (8 marca, Muzeum Kolekcji im. Jana Pawła II), do której włączyły się Akademia Marynarki Wojennej, Ministerstwo Transportu i Gospodarki Morskiej, Polskie Towarzystwo Nautologiczne oraz Uniwersytet Opolski. Odsłonięto wówczas popiersie i tablicę pamiątkową Eugeniusza Kwiatkowskiego na corazziańskim „pałacu Skarbowym”, siedzibie władz miasta i województwa przy Placu Bankowym.

2) Sesję poświęconę myśli socjalistycznej (5 kwietnia) „Z dziejów niepodległościowego i demokratycznego nurtu w polskim ruchu socjalistycznym: od Bolesława Limanowskiego do Jana Józefa Lipskiego”. Referaty wygłosili: Stefan Bratkowski, S. Chudoba, Zofia Chyra-Rolicz, M. M. Drozdowski, Janusz Durko, Krzysztof Dunin-Łasowicz, Andrzej Friszke, Aleksandra Leinwand, Tomasz Ochowski, Hanna Szwankowska, M. Śliwa. Materiały z sesji wydano w formie powielaczowej.

24 października odbyła się druga część sesji pt. „Socjaliści warszawscy w latach kryzysu PRL”, poświęcona sylwetkom Tadeusza Szturm de Sztrema, Ludwika Cohna, Antoniego Pajdaka, Jana Józefa Lipskiego, Jana Strzeleckiego i Jana Górskiego.

XXXIII sesja Varsavianistyczna zorganizowana 8 listopada upamiętniała 20 rocznicę Strajku Sierpniowego i narodzin „Solidarności”. Z referatami wystąpili: M. M. Drozdowski, Jerzy Eisler, Alina Grabowska, Tomasz Ochowski, Stefan Bratkowski, Jacek Żurek. Poruszyli oni tematy związane z wydarzeniami w Warszawie i na Mazowszu od strajku czerwcowego w 1976 r. do stanu wojennego w grudniu 1981 r. Tradycyjnie sesję Varsavianistyczną połączono z rozdaniem dyplomów honorowych za najlepsze Varsaviana — wydawnictwa roku 1999–2000. Wyróżnieni zostali wytypowani przez kilkunastoosobowe jury z listy przygotowanej przez Sekcję Historii Warszawy TMH. Wydział Kultury i Sztuki Zarządu m.st. Warszawy sfinansował skromne grafiki dla laureatów (komunikat w załączniku).

Towarzystwo włączyło się do zorganizowanej 1 grudnia sesji naukowej w Łazienkach na temat „Zabytki Warszawy i Mazowsza i sposób ich użytkowania”, a także do konferencji w Centralnej Bibliotece Wojskowej pt. „Architekci Polskiego Czynu Zbrojnego 1918–1920”.

Członkowie Towarzystwa biorą udział w śródowych zebraniach Komisji Badania Dziejów Warszawy I. H. Wśród wielu poruszanych tematów wymieńmy: „Rząd RP na emigracji wobec agresji na Finlandię 1939–1940”, „Modele prezydentury w latach II i III Rzeczypospolitej”, „Spór o gen. Sosnkowskiego”, „Spór o prezydenta Starzyńskiego”; dyskusje o książkach — „Zygmunt Zaremba. Listy 1946–1947” w opracowaniu O. Błatonowej i A. Friszke, „Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89”.

Towarzystwo było współorganizatorem serii imprez zorganizowanych przez Fundację Sienkiewiczowską i Muzeum Literatury pt. „Środy Sienkiewiczowskie”: 1 marca odbyła się dyskusja o książce Barbary Wachowicz pt. „Dom Sienkiewicza” (Oficyna Wydawnicza „Rytm”, Warszawa 2000), którą zagaiła H. Szwankowska; w kwietniu w czterech spotkaniach przypomniano mniej znane powieści noblisty „Legiony” i „Wiry”, z referatami wystąpili prof. Jerzy Axer („Refleksje o «Quo Vadis»”) i prof. Tadeusz Wasilewski („Powstanie Chmielnickiego w oczach Henryka Sienkiewicza”), przedstawiono książkę Leona Henryka Błasińska „Henryk Sienkiewicz w muzyce” („Typografia”, Warszawa 2000); staraniem TMH została wydana praca zbiorowa pod red. Mieczysława Nagielskiego „Spór o epokę «Ogniem i mieczem»” (Wydawnictwo DiG, Warszawa 2000); Zarząd i członkowie TMH wzięli udział w uroczystościach związanych z odsłonięciem pomnika Henryka Sienkiewicza 5 maja w Łazienkach Królewskich i w spotkaniu z Federacją Szkół Sienkiewiczowskich. Ostatnim akcentem była prelekcja dr Marii Bokszczanin „Sienkiewicz a Warszawa” (18 maja).

W roku 2000 po raz ostatni wręczono nagrody TMH im. Jana Górskiego dla historyków i publicystów ufundowane przez zmarłego w 1999 r. Andrzeja Szczypiorskiego. Otrzymali je: Stefan Bratkowski za publicystykę historyczną oraz dr Janusz Marsalec, autor monografii pt. „Ochrona porządku i bezpieczeństwa publicznego w Powstaniu Warszawskim” (Oficyna Wydawnicza „Rytm”, Warszawa 1999). Laudacje przygotowali: M. M. Drozdowski i Tomasz Strzembosz.

Refleksjom o powstaniu warszawskim był poświęcony film Jacka Sawickiego z serii „Prawdziwa historia niechcianych pomników”, którego projekcję 7 sierpnia w Muzeum Niepodległości połączono z promocją książki „Warszawskie Termopile 1944, Żoliborz–Bielany” (ARS Print, Warszawa 1999) i spotkaniem z powstańcami.

Dzieje II wojny światowej są nadal tematem interesującym grono profesjonalnych historyków oraz osób mających własne przeżycia czy rodzinne wspomnienia i tradycje. Omawiano: 24 lutego pracę zbiorową pod redakcją Krzysztofa Komorowskiego: „Armia Krajowa. Szkice z dziejów sił zbrojnych Polskiego Państwa Podziemnego” (Oficyna Wydawnicza „Rytm”, Warszawa 1999); 7 kwietnia Marek Getter ocenił książkę Karola Ziwerskiego pt. „Skierniewice w czasie II wojny światowej”, uznając trud autora w zgromadzeniu wartościowej i mało znanej dotąd dokumentacji; 16 maja przypomniano mijającą 27 grudnia 1999 roku sześćdziesiątą rocznicę egzekucji w Wawrze. Prof. Jan Tyszkiewicz z UW dokonał przeglądu faktów i dotychczasowych opracowań, wykazując, że nie wszystko zostało wystarczająco wyjaśnione, a żyją jeszcze świadkowie tamtej zbrodni. 30 maja Sekcja Historii Wojskowej zorganizowała dyskusję nad kontrowersyjną książką Mariusza Baranowskiego pt. „Mała flota bez mitów” („Gdański Dom Wydawniczy”, Gdańsk 1999). Referentem był dr Tadeusz Kondracki, który zaznaczył, że autor szukając tanich sensacji podważył dotychczasowe ustalenia dotyczące działań polskiej marynarki wojennej w czasie II wojny światowej, zaprzeczając bezzasadnie ustaleniom zmarłego historyka marynarki wojennej Jerzego Pertka.

10 października odbyła się pierwsza promocja książki Tomasza Strzembosza „Rzeczpospolita podziemna” („Wyd. Krupski i Ska.”, Warszawa 2000). Zgromadziła ona duże grono kombatantów Armii Krajowej, którzy postulowali, aby przekazywać książki szkołom i drużynom związanym z tradycjami AK. W zagajeniu dr Maria Wiśniewska podkreśliła, że jest to książka napisana „ku pokrzepieniu serc”, ukazuje wartości, jakie reprezentowały elity ówczesnego społeczeństwa polskiego, zawierając również zapis negatywnych zjawisk. 1 grudnia razem z Domem Wydawniczym „Bellona” w czasie trwania Targów Książki Historycznej zorganizowano dyskusję o perspektywach wydawania kolejnych tomów „Wielkiej Ilustrowanej Encyklopedii Powstania Warszawskiego”. Referentem był obecny redaktor naczelny Encyklopedii dr Piotr Rozwadowski. Sekcja Dydaktyczna zorganizowała spotkanie (12 kwietnia) poświęcone zbrodni katyńskiej i Gólgocie Wschodu w opracowaniach autorów podręczników szkolnych. W przededniu Święta Zmarłych (30 października) w Muzeum Niepodległości odbyła się projekcja filmu Jacka Sawickiego „Uroczystości na Polskim Cmentarzu Wojennym w Katyniu, rok 2000”. Umożliwiło to zapoznanie się z dokumentem, który nie wszyscy mogli obejrzeć w TVP.

Osiemdziesiątą rocznicę Bitwy Warszawskiej przypomniał prof. M. M. Drozdowski w prelekcji o działalności pierwszego gabinetu Władysława Grabskiego w 1920 r. (6 czerwca). Przypomniał też rolę Ignacego Paderewskiego w walce o niepodległość (18 grudnia). Dr Aleksandra Leinwand referowała swoje ostatnio przeprowadzone badania w archiwach rosyjskich, dotyczące propagandy antypolskiej w okresie wojny polsko-bolszewickiej (8 grudnia).

Historii najnowszej był poświęcony wykład doc. Jerzego Eislera „Grudzień 1970 r. — powstanie czy spisek w KC PZPR?” (17 maja).

Tematy warszawianistyczne, które kiedyś przyciągały na odczyty starych warszawiaków, nie zdobyły sobie jeszcze nowych odbiorców. Zjawisko to, sygnalizowane niejednokrotnie przez socjologów, dowodzi, że rosnące pokolenia warszawiaków nie utożsamiają się z historią swego miasta.

Kontynuowano cykl o prezydentach Warszawy. „Marceli Porowski — prezydent powstańczej Warszawy” to referat Marka Gettera, historyka z IH PAN, od lat zajmującego się dokumentacją związaną z powstaniem warszawskim (29 lutego); „Julian Kulski — prezydent Warszawy” — prelekcję wygłosiła Marta Jaszczyńska z Archiwum Państwowego m.st. Warszawy (9 maja). W spotkaniu wzięła udział córka prezydenta p. Wanda Trandowa, która przekazała pamiątki i dokumentację Kulskiego do zbiorów APW.

Niestrudzony warszawianista inż. Zbigniew Pakalski, z zawodu inżynier budowlany, z zamiłowania historyk Warszawy, autor 3 tomów „Trylogii Warszawskiej 1935–1995”, spotkał się z czytelnikami 7 listopada. Długoletnie usiłowania, by założyć Stowarzyszenie Weteranów Odbudowy Warszawy nie przyniosły rezultatu, dziś pokolenie to wykruszył już czas. Jednak dokumentacja zebrana w trylogii Pakulskiego wyróżnionej dyplomem Warsavianów jest cennym źródłem do historii Warszawy.

Tradycje warszawskiego księgarstwa reprezentuje Filip Trzaska ze znanej rodziny wydawców, autor „Słownika Biograficznego Pracowników Książki”. Spotkanie z nim (14 listopada), organizowane razem z Komisją Historyczną Polskiego Towarzystwa Wydawców Książek, prowadzone przez Barbarę Petrozolin-Skowrońską, przewodniczącą Komisji, zgromadziło wydawców i księgarzy starszego i młodszego pokolenia. W 20 rocznicę wpisania warszawskiego Starego Miasta na listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO — odbyło się spotkanie z autorami albumu o Starym Mieście, Andrzejem i Marią Szypowskiemi (Artibus, Kraków 2000). Spotkanie prowadziła B. Petrozolin-Skowrońska (21 listopada).

Weteranów przedwojennej służby dyplomatycznej, towarzyszy broni z Powstania Warszawskiego, przyjaźniół z czasów pracy w Instytucie Sztuki PAN zgromadziło spotkanie z prof. Zbigniewem Czeczotem-Gawrakiem, autorem książki pt. „Ze wspomnień dyplomatycznych, żołnierskich i innych” (28 marca). Dr Henryk Bartoszewicz z Archiwum Akt Dawnych przedstawił ocenę wspomnień na tle literatury pamiętnikarskiej tego okresu, uznając, że jest to ważny przekaz źródłowy potwierdzający opinie i fakty o pracy naszych placówek dyplomatycznych w okresie przedwojennym. Zaznaczył jednak bezkrytyczny stosunek autora do kierowników MSZ-u min. Becka i dyr. Drymmera.

29 marca odbyła się promocja książki dr Jana Żaryna pt. „Leszek Prorok — człowiek i twórca” (Wydawnictwo DiG, Warszawa 1999), w której autor ocenił przede wszystkim działalność polityczną i społeczną tego pisarza-żołnierza. Związany m.in. ze środowiskiem „Szańca” (przedwojennego ONR-u) Prorok przepłacił to kilkuletnim peerelowskim więzieniem i szykanami w późniejszych latach. Wdowa p. Maria Prorok ufundowała w 1997 coroczną Nagrodę Literacką im. Leszka Proroka, której pierwszym laureatem został prof. Jacek Trznadel.

Tematy dotyczące dawniejszych okresów naszych dziejów znajdują mniej miejsca w planach Towarzystwa, co wiąże się nie tyle z brakiem zainteresowania członków, ale z małym zapleczem historyków działających społecznie w ramach TMH. Jedynym wyjątkiem są spotkania przygotowujące młodzież do Olimpiady Historycznej, organizowane przez Zofię Teresę Kozłowską, przewodniczącą Sekcji Dydaktycznej; prelekcje dla młodzieży przygotowują historycy specjaliści wszystkich okresów od czasów starożytnych aż do czasów najnowszych. Spotkania świadczyły, że być może rośnie nowe grono miłośników historii. Odbyły się również spotkania dla członków TMH: promocja książki dr Marii Starńskiej pt. „Między Jerozolimą a Łukowem. Zakony krzyżowe na ziemiach polskich w średniowieczu” (Wydawnictwo DiG, Warszawa 1999). Młoda autorka, badaczka średniowiecza, jest równocześnie wykładowcą historii na Akademii Podlaskiej w Siedlcach.

Na spotkaniu w dn. 23 marca dr Jan Miniewicz, pracownik naukowy Muzeum Historycznego m.st. Warszawy przedstawiając bogatą ikonografię, omówił historię twierdz Polski Południowej. Miał to być wstęp do

zorganizowania wycieczki TMH na Ukrainę. Niestety nie doszła ona do skutku, biura turystyczne oferują bowiem dogodniejsze warunki niż organizatorzy bez własnego autokaru i własnych baz noclegowych.

190 rocznicę bitwy pod Raszynem przypomniano w czasie dyskusji nad książką dr Honoraty Kaszuby „Dzieje Raszyna i Falent 1809–1999” (Wyd. Archidiecezji Warszawskiej 1999). Książkę zaprezentował Henryk Rutkowski (10 kwietnia).

Liczne grono czytelników zgromadziła dyskusja nad książką prof. prof. Henryka Samsonowicza i Janusza Tazbira „Tysiącletnie dzieje” z serii „A to Polska właśnie...” (Wydawnictwo Dolnośląskie 1999). Seria ta cieszy się ogromną popularnością sięgając do autorów znanych i operujących poważnym dorobkiem naukowym, a zarazem dając wyróżniającą się oprawę ilustracyjną.

Towarzystwo firmowało wydanie dwóch publikacji historycznych, które uzyskały dotacje Komitetu Badań Naukowych:

1. Franciszki Ramotowskiej „Tajemne państwo polskie w Powstaniu styczniowym 1863–1864”, cz. II, (Wydawnictwo DiG, Warszawa 2000).

2. Grażyny Walugi „Społeczeństwo realne i idealne w *Opowieściach Kantarberyjskich*”, (Wydawnictwo DiG, Warszawa 2000).

W 1999 roku przy Zarządzie TMH ukonstytuowała się Sekcja Historii Gospodarczej i Społecznej współpracująca z Oddziałem Warszawskim Polskiego Towarzystwa Statystycznego. Zorganizowała ona cztery spotkania: 11 maja dr Jan Berger „Materiały statystyczne do dziejów Królestwa Polskiego w zbiorach Rosyjskiego Archiwum Historycznego w Sankt Petersburgu” — wyniki jego ostatnich kwerend prowadzonych tamże; 14 czerwca dr. Departamentu Udostępniania Danych GUS mgr Bogusława Bulska przygotowała referat pt. „Studium o regionach III RP ze szczególnym uwzględnieniem Warszawy i Mazowsza”. Zebrani historycy, statystycy i dziennikarze otrzymali broszurę z wykresami i mapami dotyczącymi tego tematu; 26 października pracownik GUS, Edmund Makowiecki mówił o bezrobociu w Warszawie dziś i w okresie międzywojennym; 23 listopada promocja książki Bogusławy Bulskiej „Warszawa u schyłku XIX i na progu XXI wieku w dokumentacji statystycznej” (Wyd. PTS 2000).

W spotkaniach z młodzieżą w cyklu Olimpiad Historycznych (wykład, a następnie odpowiedzi na pytania, razem ok. 3 godz.) wzięli udział dr Włodzimierz Mędrzecki, dr Cezary Król, dr Andrzej Wroński, dr Katarzyna Zielińska, dr Zbigniew Morawski, prof. Ewa Wipszycka, prof. Szymon Rudnicki, prof. Andrzej Wyczański, prof. Tomasz Nałęcz, prof. Elżbieta Kowalczyk, prof. Marian Wojciechowski, doc. Andrzej Friszke.

W czasie karnawału (17 lutego) Towarzystwo było współorganizatorem wieczoru słowno-muzycznego pt. „Sto lat temu — warszawskie karnawały” przygotowanego przez Barbarę Petrozolin-Skowrońską i Andrzeja Płonczyńskiego w ramach cyklu „Poviślańskie wieczory na Zamku Ostrogskich”.

XVII Międzynarodowe Sympozjum Kościuszkowskie w Maciejowicach, (15 października) organizowane razem z Polską Fundacją Kościuszkowską i Towarzystwem Miłośników Maciejowic.

Referaty wygłosili prelegenci warszawscy i białoruscy: M. M. Drozdowski, T. Rawski, J. Berger, W. Michajlenko, J. Mielszikow, P. Matiusz.

Tradycyjnie 29 listopada, o godz. 19, w rocznicę Powstania Listopadowego prof. Wiesław Majewski poprowadził przemarsz szlakiem podchorążych od Łazienek do Arsenалу.

Komisja Historii Kobiet w Walce o Niepodległość kontynuowała prace nad drugim tomem „Słownika uczestniczek walki o Niepodległość Polski 1939–1945” (całość materiału obejmującego kobiety nie poległe w walce), skupiając się głównie na prowadzeniu kwerend i redagowaniu haseł. Dzięki życzliwości dyrektora Archiwum Akt Nowych dr. Tadeusza Krawczaka przeniosła tam swoje archiwa z lokalu w Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej, który ze względu na ciężki dojazd, ciasnotę, wilgoć itp. nie spełniał odpowiednich warunków do pracy oraz zabezpieczenia zebranych materiałów. Przeprowadzka chociaż korzystna, kosztowała nasze koleżanki (których grono niestety bardzo się zmniejszyło) dużo wysiłku i czasu.

Działalność Towarzystwa jest ograniczona kłopotami finansowymi, utrzymujemy się jedynie ze składek członkowskich wpływających nieregularnie. Towarzystwo ma również trudności z publikowaniem książek, m.in. materiałów z sesji wobec ograniczeń dotacji od władz miasta.

Opracowanie: Hanna Szwankowska, Maria Wiśniewska